GÜNAYDIN

ustura

17

CEMAL NADİR ÖZEL SAYISI

Cemal Nadir

1902 de Bursa'da doğdum. Babam Bulgaristan muhacirlerinden, annem Bursa yerlilerindendir. İki taraf ailem de esnaftır. Kısmen Bursa sultanisinde, kısmen Bilecik idadisinde okudum. Kendimi bildim bileli resim yaparım. İlk eserim 1920'de Diken mecmuasında çıktı .. Sanattaki gayem, tarihinde bir Nasreddin hoca, bir Karagöz yaşıyan Türk mizahını Türk nükte ve çizgileriyle ifade edebilmektir. Mart 1940

Medenî dünyada harp tekniği

Yirmi ikinci ölüm yıldönümünde

Ayın kırkbiri

BURSA'da özel bir okulda Cemal Nadir öğretmenlik yapıyordu. Uzun zamandan beri aylığını alamamıştı. Okul Müdiresi Zehra hanım sordu:

-Cemal Bey, bugün ayın kaçı?

-Tam kırkbiri Hoca Hanım.'

-Ayın kırkbiri olur mu, canım?

-Vallahi kırkbir günden beri maaş aldığımız yok da!

Bu nükteli cevapta gizlenen azarlamayı sezen Müdire Hanım o gün Cemal Nadir'in aylığını ödedi.

Eşşoğlu

Cemal Nadir birgün tramvaydayken, gazetede onun yaptığı karikatüre bakan bir yolcu kahkahayla gülerek karikatürü göstermiş,

-Amma da güzel yapmış ha!..

Vay eşşoğlusu..Öyle değil mi Beyefendi? diye Cemal Nadir'e sorunca, o da gülümseyerek,

-Hakkınız var.' demek zorunda kalmış.

Bugün yeraltından çıkarılan medeniyet eserleri ...

Yarın yeraltından çıkarılacak medeniyet eserleri!

Ukalalık

Cemal Nadir'e

-En çok hangi gazeteyi beğenirsiniz? diye sormuşlar.

-İçinde en az ukalalık olanını demiş..

Cemal Nadir kişiliğini nasıl buldu?

Cemal Nadir kişiliğini nasıl buldu? Vâlâ Nurettin Vâ-Nû, Cemal Nadir'in en eski, en yakın arkadaşlarından biriydi. İki yıl önce kaybettiğimiz Vâ-Nû'nun, Cemal Nadir'i anlatan önemli bir yazısını (Cumhuriyet gazetesi - 1 Mayıs 1953) sunuyoruz.

Karikatürist arkadaşlarıma Cemal Nadir hakkında bir hatıramı anlattım. Sanat tarihimize bir belgecik kalması için, bunu basına yazmamı istediler:

Cemal Nadir, kadın şekillerini rakibi Ramiz derecesinde "arzuyu umumiye uygun" çizemiyordu. Bu da onu gençliğinde çalıştığı dergilerin sahipleri gözünde az ticarî gelir sağlayan bir artist olarak canlandırıyordu.

Neticede, Cemal Nadir'in ümitsizliğe kapılıp Bursa'ya çekildiği, yeni harflerin kabulü sırasında ta - belâcılık yaptığı meşhurdur.

Akşam Gazetesi sahibi rahmetli üstadımız Necmeddin Sadak, amatör ressamdı. Cemal Nadir'i bir kaç karikatüründen hatırlayıp rica, teminat ve ısrarla basına tekrar getirtti.

Ona, kendine karşı güven vermek üzere çok uğraştı. Cemal Nadir, artık, Ramizvari kadın şekilleri değil, siyasî karikatürler yapıyordu ama, bu sefer de Ankara'dan ürkütücü haberler gelmeye başladı:

-Gözet! Menfi ruhlu diyorlar sana... Lehte yapsana şu karikatürleri...

Cemal Nadir, müteessir oldu. Gerçi, -Taraftar olduğu rejimi- sırf medhü sena edici bir karikatür tipini icat edemedi ama "İçtimaî karikatür" tipini buldu. Yani tenkitlerini siyasî şahsiyetlere değil, bizzat halka yöneltti:

Böylelikle onu şöhrete götüren kişiliğine de kavuşmuş oldu.

(Anlattığım bu durum kendisi tarafından da türlü toplantılarda tasdik edilmiştir.)

-Aman Amca Bey, yavaş!..

-Dikkat Amca Bey!..

-Ayağını

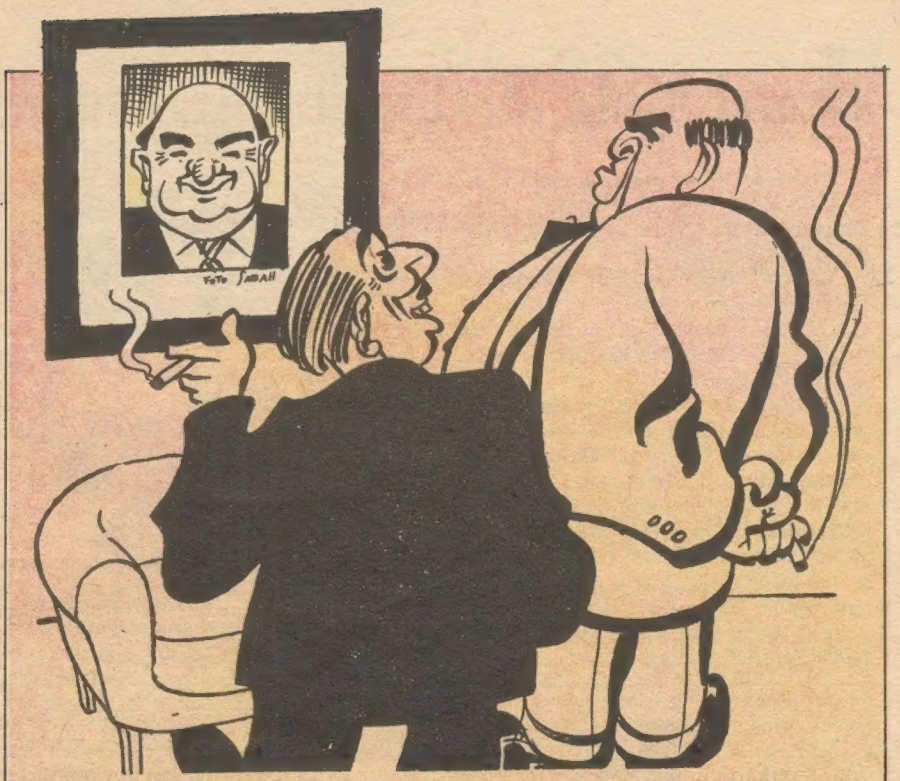

Misafir–Bu güler yüzlü resim sizin mi?
Ev sahibi–Evet!..Umum müdür olmazdan evvelki resmim!..

eyim Amca Bey

–Aman Amca Bey, hiç böyle müthiş fırtınaya tutulmamıştım!..

A.B.–Heh, heh, heh!.. Sözde evli adamsın!

KENDİ KALEMİYLE CEMAL NADİR

YAZAN: Cemal NADİR

Eserlerimize her gün not vermek lûtfunda bulunan okurlar arasında, benim sezişime göre, üç çeşit dikkatli insan var:

1- Bir bakışta eserin anlamını kavrayıp güler, geçer.

Bu tip dikkatlilere iş adamları, yolcular ve özellikle kadınlar arasında rastlanır!

2- Eserin mâna ve nüktesini gereğince anladıktan sonra onu kaldırıp bir yana atmaz. Dakikalarca üstünde durur... Düşünür.. âdeta esere ameliyat yapar... Eser sahibinin aklından bile geçmeyen mana ve imâları o, çizgi ve kelimeler arasında arar... Fakat gariptir, bazan bulur da!..

Bu tiplere de kolleksiyon meraklıları, sanat amatörleri, işsiz, hazır yiyiciler arasında rastlanır.

-Eksik olmasınlar, eti beş on kuruş ucuzlattılar diye teşekküre gidiyorum...

-Belediyeye mi, kasaplara mı?

-Hayır, uskumru ile istavritlere!..

3- Bunlar hepsinden yamandır. Hem birinciler gibi bir bakışta eseri kavrarlar; hem ikinciler gibi eserin üzerinde durup, olmadık anlamlar çıkarırlar, hem de, fazla olarak, ellerine kalemi, kâğıdı alıp ve üstüne on bir kuruşluk da posta parası verip eser sahibini soru yağmuruna tutarlar!..

Meselâ: "Aziz üstad, diye yazarlar, falanca karikatürünüzdeki ağacın üstünde bir kuş var, onu falanca zata benzetmekle ne kadar isabet buyurmuşsunuz."

Oysa siz eserin anlamını tamamlamak için karikatürde masum bir ağaç ve bir de masum kuş çizmekten başka birşey yapmamışsınızdır...

Dikkatini daha ileri götüren bir okur da "işittiğime göre siz gülmeyi çok seven ve çok gülen bir kimseymişsiniz. Böyle olduğu halde adınız neden Nadir Güler?" diye sorar.

Yine bu üçüncü kategoriden bir okurum dikkat ve merakını tatmin etmek için mektup yazmayı da az görmüş olacak ki bir gün karşıma çıktı:

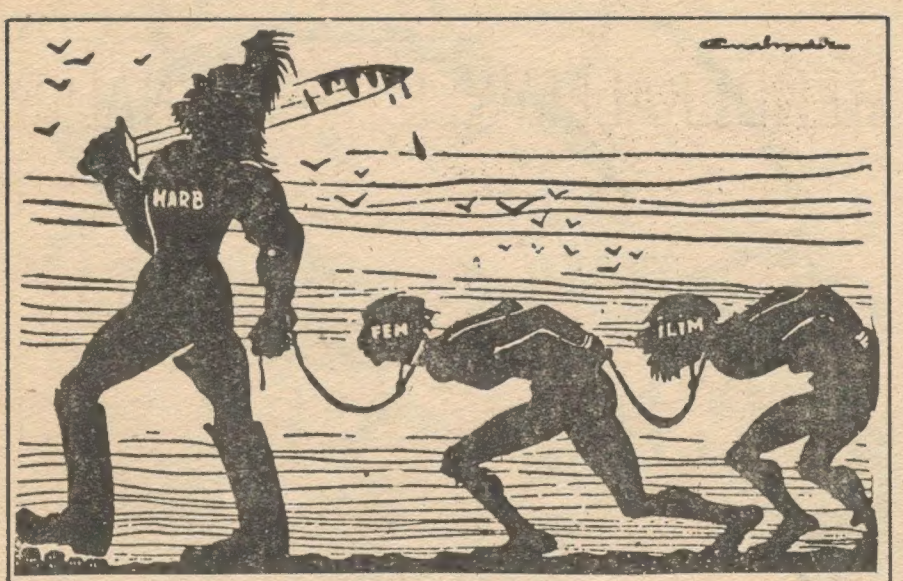

İki Harp Esiri!..

"Sen, dedi çalıştığın gazeteden ne alıyorsun?" "Aylık" dedim. "Ne kadar?..." "Şu kadar." "Peki gazete her gün ne kadar basıyor? "Bu kadar." Sayın okurumun tüyleri diken diken oldu: "Yahu, dedi, aldatıyorlar seni bu Bâbıâli caddesinde." "Neden?" diye bu sefer ben merakla sordum: "Tabiî aldatıyorlar, dedi, hesaplasana bir kere: Her gün oturup şu kadar bin gazeteye karikatür çizdiğin halde bu kadar aylık alıyorsun. Tanesi kaça geliyor biliyor musun? Tam 17 paraya..."

Dikkati çok, ama gazete basımı ve klişe tekniği hakkında hiç bilgisi olmayan bu iyi yürekli vatandaşa durumun bu kadar korkunç olmadığını anlatıp yatıştırmak için tabiî epeyce nefes tüketmek gerekti.

İşte bu üçüncü tip okurların çoğunlukla birleştikleri soru şudur:

"Üstad, nereden buluyorsun bu konuları Allahaşkına?.."

(Üstad lâfını kullandığım için özür dilerim. Zira bizim Ankara caddesinde "Üstad" "Bay" yerine geçer. O kadar da çok ve kolay kullanılır.)

Okurların çoğunlukla birleştikleri bu soru gerçekten önemli, gerçekten dikkat ve merakı çekici bir meseledir. Fakat bu meseleyi, çok kere yine okurlar kendi aralarında çözmeye kalkarlar:

"Zahir çok geziyor da çok görüyor." Yahut "Besbelli çok okuyor." Yahut da "Belki çok konuşuyor." ve sonunda çok yemeye, çok içmeye, çok uyumaya, hatta çok rüya görmeye kadar çeşitli tahmin ve hüküm yürütürler.

Gerçi çok okumanın, çok gezip görmenin bir zekâ ekzersizi olduğu muhakkaktır. Fakat dünya ve cemiyet olaylarında zekâyı kamçılayan bir kudretin, bir münebbihin bulunduğunu da unutmamak gerekir. Ve böyle olduğu içindir ki bizler, elde kalem, gözler ufukta, kafiye düşünen şair taslakları gibi konu düşünmekten çok "Kendinden komik" hadiseleri kâğıtlara çizivermekten başka bir şey yapmayız!..

Gazetelerden! (Fabrikalar demir buhranından şikâyet ediyorlar ...)

O Mahilerki derya içindedir deryayı bilmezler

-Fıs fıs fıs fıs fıs...

...Fıs fıs fıs fıs fıs fıs...

-Fıs fıs fıs fıs...

-Kuzum Amca Bey, bu adam sana ne söyledi?
A.B.-Hiç!..Dairelerinde bir kâtiplik açılmış da!

-Peki ne diye gizli gizli söylüyor?..
A.B.-Duyulup daistanbul halkı yerinden oynamasın diye!..

OSMAN NEBİOĞLU ANLATIYOR

Gerçekten o Türk nüktesinin en parlak yıldızlarından birisiydi. Cemal Nadir toplumumuzun hastalıklarını ince ve manalı çizgileri ile hicvettiği kadar, onun gülünecek taraflarını da nükteleriyle ortaya koyardı. O hem büyük mustariplerden, hem de bu ıstırabı nükteleriyle dağıtmaya çalışanlardan biriydi.

Bir zamanlar biz Yücelciler-Muhtar Enata Orhan Burian, Behçet Kemal Çağlar, Yusuf Mardin, Vedat Günyol, Saffettin Pınar ve ben-toplandığımız zaman aramıza onun geleceğine yakın dakikalarda içimize bir güneş doğardı. Onun, insanın içine verdiği ayrı bir ruh aydınlığı vardı.

Cemal Nadir İstanbul'a Bursa'dan gelmişti. Onun Bursa'da babaevine girildiği zaman tahtaları sabun kokan temiz sofada, sizi karşılayan sıcak bir Türk misafirseverliği bulurdunuz. O, İstanbul'da da hep öyle sıcak kaldı. İnsanlar kendisini ne kadar aldattıysa o yine onları sevmeye ve onlarla beraber ağlayıp gülmeye devam etti, fakat o gülerken bile gözlerinde ve dudaklarında acı bir gülümseyişin ışıltılarını sezerdiniz.

Cemal Nadir çok yönlü ve çeşitli kabiliyetleri olan bir sanatkârdı. Nüktelerini ve mevzularını ilham gelir gelmez cebindeki Yenice kutusunun arkasına yazar, boş vakitlerinde yağlı boya tablolar yapar, hikâyeler hazırlardı. O aynı zamanda eski yazıda da hattat olarak bir yazı sanatkârı idi.

Önceleri "Akşam" da ve "Akbaba"da karikatürlerini yaydı. Sonra "Cumhuriyet" gazetesinde, Yücel mecmuasında eserlerini yayınladı. Bizimle beraber "Arkadaş" isimli bir çocuk mecmuası çıkardı. Sonra da "Amcabey" adlı mizah gazetesini yaydı. Bu sırada son eşi Mâlike Hanım kendisine en yakın kalem arkadaşlığını yaptı ve Cemal Nadir'in pek muhtaç olduğu şefkat ve muhabbeti gösterdi.

Cemal Nadir en doğurucu şekilde en çok tip yaratan bir sanatkârdı. Onun "Dalkavuk"u, "Amcabey"i "Dede ile Torun"u, "Harp Zengini", "Salamon"u, "Akla Kara"sı asla unutulmayacak tipleridir.

-Nasıl, evlilikten memnun musun kızım, yoksa kocanla kavgaya başladın mı?
-Hayır, daha kış modelleri gelmedi!..

SANATINI AÇIKLIYOR

Her şeyin gülünecek tuhaf tarafı vardır. Fakat vak'a kalabalığı arasında bunları seçebilmek için dürbün gibi büyütüp yaklaştıran bir yardımcı lâzımdır. Karikatürlerimle size bu yardımı yapabilirsem ne mutlu! Mevzuların hayatla ne derece alâkaları olduğunu merak edenler nüktelerin sırtındaki mübalâğa elbiselerini atıp hakikate erebilirler!

KENDİNİ ANLATIYOR

"Babam ruhen sanatkâr, basit bir memurdu. İlk tahsili Bursa'da, orta tahsili Bilecik'te yaptım. Neticede ailevî vaziyetimin fevkalâde (!) iyi olması yüzünden, hayat üniversitesine girmek zorunda kaldım... Her türlü sıkıntımıza rağmen, bir gün dahi memur olmayı düşünmüş değildim. Babamın neticesiz memurluğu ve banliyö trenine benzeyen hayatı, beni memurluğa karşı düşman etmişti."

Bir yolcu-Biri kalkar da yerine otururum diye ayakta beklemekten dizlerime kara su indi birader!

Bir mebus namzedi-O da bir şey mi yahu, ben onu tam dört yıldır bekliyorum!..

-Benim damadım isterse Avrupayı mâfeder, üç tane zehirli gaz pavlikası var!..

-O da bir şey mi hanım, benim damadım isterse dünyayı mâfeder!.. Bir tane ipek çorap pavlikası var!..

Kadın-Neden ikide bir benim yaşımı soruyorsun kuzum?

Erkek-Ne yapayım karıcığım, artmıyan rakam bir o!..

YUSUF ZİYA ORTAÇ'DAN

Cemal Nadir, karikatür edebiyatımızda parlayan ve sönen en büyük yıldızdır. Sönen derken, belki hata •bile ediyoruz. Çünkü ölmez eserlerinin parıltıları hâlâ sayfalarımızı aydınlatıyor.

Cemal Nadir, ilk eserlerini Bursa'dan Akbaba'ya göndermişti. Bu ilk eserlerde o büyük istidat pek belli olmaz.

Devletler Hukuku

Şahsiyeti birdenbire teşekkül etmiş ve günden güne umumf efkârın hayranlığını çeken bir kıymet olmuştur.

Cemal Nadir, yumuşak bir nüktedandı, hâdiseleri en yumuşak bir tutuşla yakalar ve tatlılıkla hicvederdi. Eserlerinde, tipler ve manzaralar yüzde yüz yerlidir. Hic bir zaman bayağılığa düşmeden sanatın asil bir çocuğu olarak yaşadı.

Amansız bir hastalığa yakalanan Cemal Nadir 27 Şubat 1947 de Taksim'de Mete caddesindeki apartımanında hayata gözlerini kapadı.

Cemal Nadir Güler'in hayatta güldüğünü pek az görmüştük. İnşallah aziz ruhu daima gülsün.

Geçen cuma, Cemal Nadir'in ölüm yıldönümü idi. Bir an diriliverm eliydi üstat. Bütün bir kış yağmayıp yağmayıp da tam mezarının açılış gününde bastıran tipiye, göz bebeklerinin acı istihzasiyle bakar, kim bilir nasıl bir söz ve çizgi nüktesi yakalardı.

Asrf Mezarlık kapısında, fukara cenazesine; "-Kes bir paradi !" diyen Cemal Nadir ' den bunu da beklemek hakkımız olurdu.

Aradan geçen yıllar, Cemal Nadir'i hâlâ öldürememiştir. Bunu küçümsemeyiniz: Bizim

NAMIK KEMAL'DEN

taşlama

Ne utanmaz köpekleriz

1

EDEPSİZLİKTE tekleriz
Kimi görsek etekleriz
Hak'tan da ümit bekleriz
Ne utanmaz köpekleriz

2

BİZ bakmadan sağ u sola
Düşman girdi Istanbul'a
Vatanı sattık bir pula
Ne utanmaz köpekleriz

3

GİTME vatan kavgasına
Yetiş rütbe yağmasına
Daldık dünya safasına
Ne utanmaz köpekleriz

4

DALKAVUKLUKLA irtikâb
İşte etti bizi harap
Sen söyle ey şevketmeâb
Ne utanmaz köpekleriz

5

İNSAN mı neyiz seçilmez
Bir zehir mi içilmez
Tavrımızdan da geçilmez
Ne utanmaz köpekleriz

6

VATANIN girdik kanına
Leke getirdik şanına
Topumuzun bok canına
Ne utanmaz köpekleriz.

caddede gazete kâğıdı, yaşıyanların bile kefeni oluyor.

Cemal Nadir, yalnız el değil, göz ve kafa idi: Görürdü ve düşünürdü.. Onun karikatürdeki henüz erişilemeyen üstünlüğünü, yalnız zekâ, yalnız istidat üstünlüğü sanmayınız, daha çok kültür üstünlüğüdür.

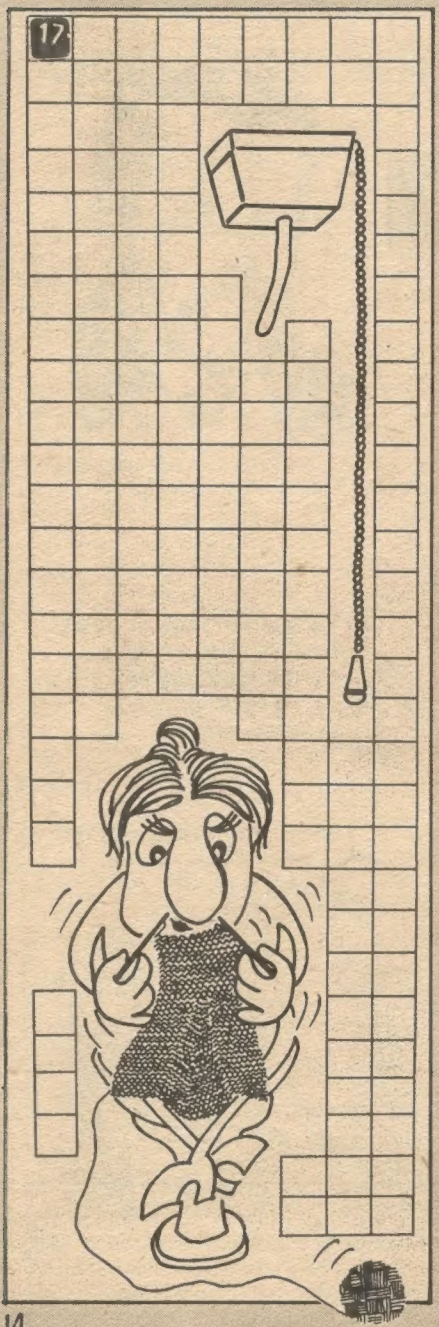

YARIŞMA KARİKATÜRLERİ

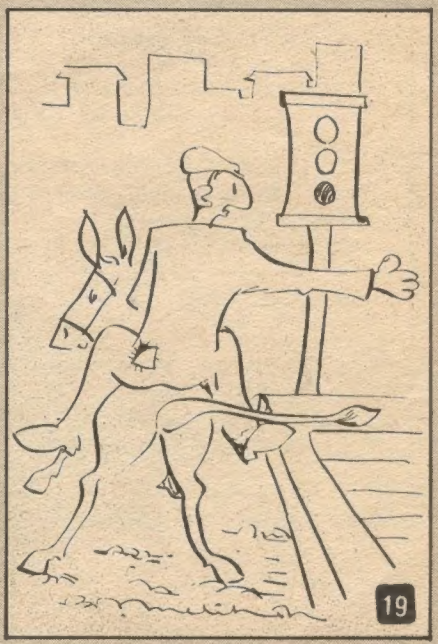

20

21

-İçiyorsun, içiyorsun ama azizim, içki insanı yavaş yavaş öldürür...
-İyi ya kardeşim benim de zaten acelem yok.

DALKAVUĞUN MACERALARI:

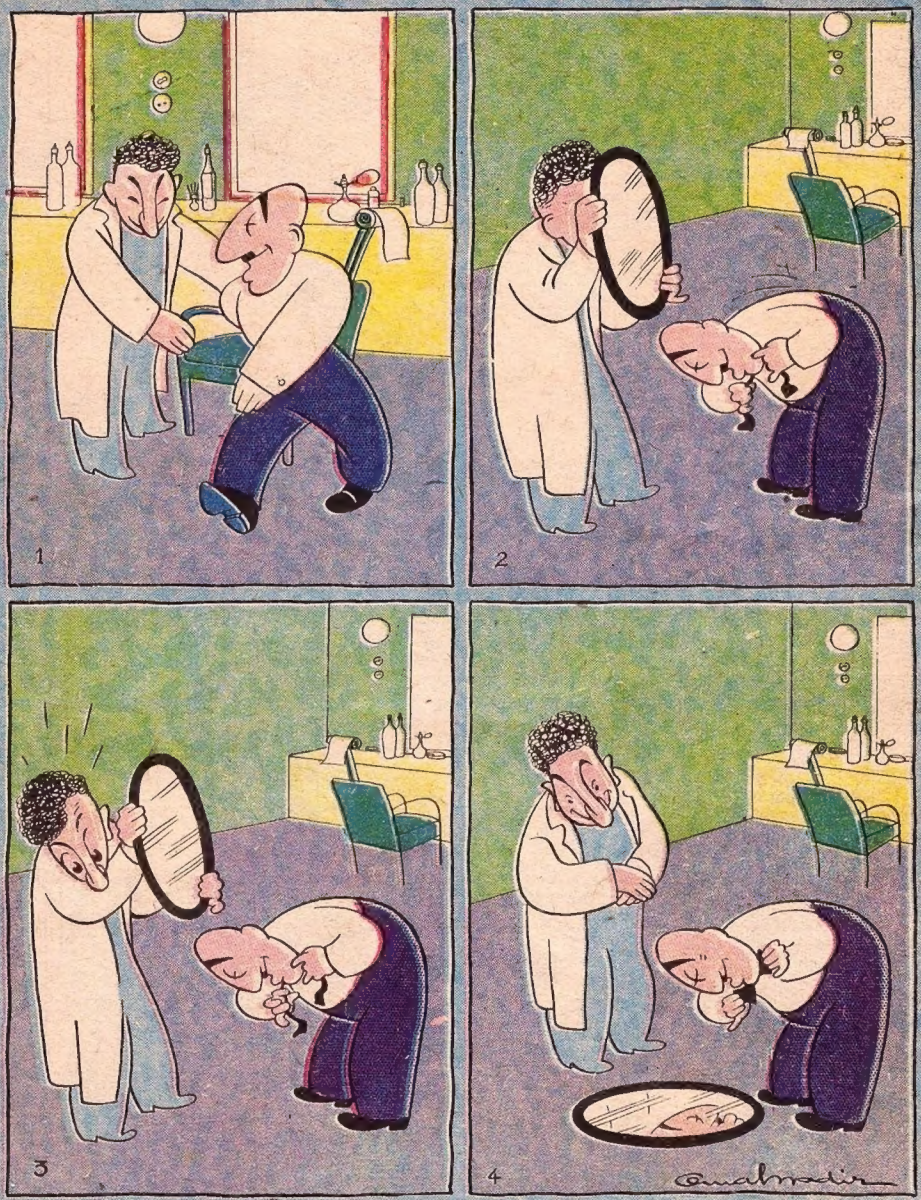

Dalkavuk berberde!